

С.281; 4. Polczak A. Walka komunistów o przymat polityczny w Polsce w latach 1945–1950; od «demokracji» do stalinizacji. – Gliwice, 1992. – S.82; 5. СССР – Польша. Механизмы подчинения. 1944–1949 гг. Сборник документов. – М., 1995. – С.241; 6. Акція «Вісла»: Документи / Упоряд. Є. Місила / Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. – Львів-Нью-Йорк, 1997. – С.412; 7. Zeńcykowski T. Samotny bój Warszawy. – Lublin, 1990. – S.95; 8. Mikołajczyk S. Zniwolenie Polski: przykład sowieckiej agresji. – Warszawa, 1984. – S.89; 9. Wrona J. System partyjny w Polsce. 1944–1950. – Warszawa, 1995. – S.102; 10. НКВД и польское подполье (По особым папкам И. Сталина)/ Отв. ред. А. Носкова. – М., 1994. – С.134; 11. Hemmerling Z., Nadolski M. Oprozcza antykomunistyczna w Polsce 1944–1956: Wybór dokumentów. – Warszawa, 1990. – S.427; 12. Fałszerstwa wyborcze 1947. Pod red. D. Pasiak-Wasik. – Warszawa, 2000. – T.1. – S. 91; 13. Там само – S.145; 14. Dziennik Stanisława Mikołajczyka. Opr. D. Pasiak-Wasik. – Warszawa, 2002. – S.84; 15. Зуев Ф. Польша в период общего кризиса социализма. Возникновение и развитие ПНР. – М., 1955. – С.35; 16. Komunizm. Ideologia, system, ludzie. Pod redakcją Tomasza Szaroty. – Warszawa, 2001. – S.73; 17. Депортації. Західні землі України кінця 30-х – початку 50-х рр. Документи, матеріали, спогади./ Відп. ред. Ю. Сливка. – Львів, 1998. – Т.2. – С.187; 18. Szczepański J. Polskie losy. – Warszawa, 1993. – S.102; 19. Fijałkowska B. Partia wobec religii i Kościoła w PRL. 1944–1955. – Olsztyn, 1999. – T.1. – S.301.

В.Ю. Годлевська

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ ІСПАНІЇ: РОЗВ'ЯЗАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-РЕГІОНАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Демократизація Іспанії, що розпочалась після смерті Ф. Франко у листопаді 1975 р., поставила на порядок денний остаточне розв'язання проблеми національно-територіальної організації держави. Оскільки стосунки між центром і периферією в Іспанії часто виступали причиною політичних конфліктів, то ця проблема була одним з основних факторів, від якого вирішальним чином залежало встановлення та утвердження демократії.

Процес автономізації Іспанії є ґрунтовно досліджуваний у зарубіжній науці. Серед останніх наукових досліджень, в яких увага приділяється вивченню цього питання, необхідно виділити праці іспанських науковців Х.П. Перес-Льорки, Х. Соле Тура, Х.П. Фусі, Б. Герреро, Х. Ногейри, Х. Валлеса, Ч. Пауела, англійців Р. Кларка, Дж. Хупера, американських дослідників Р. Гюнтера, І. Сані, Г. Шабада, росіян А. Кожановського, Е. Черкасової, І. Данилевич та ін. Проблема територіальних автономій як моделі децентралізації держави висвітлена в статті української дослідниці Т. Татаренко. Більшість науковців одностайні в тому, що в Іспанії національно-регіональна проблема в процесі демократизації була вирішена відносно вдало та ефективно¹.

Евристична цінність даної статті та її наукова новизна полягають у теоретичному прирошуванні матеріалу з вказаної проблеми.

Зростання значущості національно-регіональної проблематики і радикалізація домагань національних і регіональних еліт мають місце в моменти загострення боротьби навколо основ політичного устрою, при ослабленні позицій центральної влади. Відомо, що Друга Республіка (1931–1939 рр.) зробила важливі кроки у формуванні більш справедливих і рівноправних відносин між центром і регіонами, долучивши відповідні статті в Конституцію (1931 р.). Були розроблені статuti політичної і адміністративної автономії Каталонії і Басконії. Проте в умовах переважаності невідкладними завданнями соціально-економічного характеру республіканський уряд розглядав національно-регіональні проблеми як другорядні.

Перемога Ф. Франко в громадянській війні значно погіршила становище національних та історичних регіонів. Для каудильйо всі національні і територіально-автономні рухи були носіями антидержавницької ідеї та сепаратизму. Ф. Франко скасував автономії Каталонії і Басконії, ліквідував інститути регіонального і місцевого самоврядування, заборонив національні і регіональні партії і організації.

Після смерті диктатора виступи за відновлення регіональних урядів посилілись, особливо в Каталонії і Країні Басків, де висувалась вимога визнання права націй на самовизначення.

Безумовно, в різних історичних областях Іспанії мова йшла про різні «типи національної і регіональної проблематики» з різним ступенем національної ідентичності і неоднаковим впливом на соціокультурне життя регіону чи країни в цілому. Прояви регіональних прагнень, національних почуттів, настроїв, що висувалися на їх підставі, мали в кожному регіоні свій особливий вигляд².

В цілому процес розв'язання національно-регіонального питання в інституції можна поділити на три основні етапи: 1) 1975–1978 рр. – перехід до парламентської демократії; основному відбувся; зроблені певні кроки по створенню «доавтономного» режиму в Каталонії і Країні Басків; 2) 1978–1981 рр. – «золотий вік» регіональної автономії, створені три

регіони – Каталонія, Країна Басків та Галісія з автономними парламентами та урядами, готується перехід до автономії інших регіонів; 3) 1981-1983 рр. – уряд Іспанської соціалістичної робітничої партії завершив затвердження статутів всіх 17 регіональних утворень.

У своїй більшості реформатори усвідомлювали необхідність заміни централізованої унітарної держави системою децентралізованого управління.

В цьому процесі слід було враховувати ряд неоднозначних, а іноді й суперечливих моментів. По-перше, йшлося про необхідність збереження єдиної держави ("цілісної інтегральної нації") і забезпечення права регіональних співтовариств на свободу і самоврядування. По-друге, – про нетотожність регіональних структур, їх різноманітність і відмінність в наборі чинників, що визначають їх специфіку, неоднаковість їх прагнень. По-третє, про невідповідність співвідношень між центром і регіонами для представників різних політичних сил.

Пошук вирішення цих завдань був пов'язаний з вибором між федералізмом і автономізацією. Приваблива для багатьох ідея федерації, підкріплена посиленнями на досвід деяких країн Заходу, врешті-решт була відкинута. Іспанія, з її порівняно низьким рівнем розвитку економіки і політичної культури, з серйозними диспропорціями в розвитку регіонів, як вирішили політики, не була готовою до федерального устрою, зреалізованого в Західній Європі. До того ж в умовах політичної нестабільності такий устрій продукував сепаратизм. Тому зусилля політиків були спрямовані передовсім на пошук моделі, проміжної між авторитарним централізмом і розвиненою федерацією³.

Перший демократичний уряд А. Суареса одразу визнав право національних меншин на автономію і надання їм автономного статусу. В новій Конституції, ухваленій всенародним референдумом в грудні 1978 р., вводився термін "національності", і, таким чином, стверджувався багатонаціональний характер Королівства Іспанія.

Конституція встановила систему розподілу компетенцій між державою й автономними співтовариствами і конкретизувала зміст двох видів автономій: територіальної (регіональної) і місцевої (адміністративної). Як відзначає Х. Котарело, під територіальною автономією розуміються автономії, носіями якої є „національності і регіони”. Автономія їм надається у формі автономних співтовариств через відповідні статuti автономій. Ця автономія якісно вище місцевої. Вона передбачає рівень рішень максимально сумісний із принципом єдності держави. Автономні співтовариства можуть мати своє юридичне законодавство, представницькі і виконавчі органи влади. Під місцевою автономією мається на увазі визнання інтересів місцевих корпорацій, діяльність яких відповідно до Конституції не вимагає надання їм функцій політичних рішень. Вони не мають власного законодавства⁴.

У свою чергу, територіальна (регіональна) автономія має свої два рівні, продиктовані 143 і 151 статтями Конституції. Зміст статті фактично (хоч і не явно) припускав і тип автономії. У кожній із статей визначалися не тільки особливі, але і загальні для першого і другого типу автономії процедури. В обох випадках ініціатива постановки питання про автономізацію повинна була надходити від політичної еліти — депутатів, представників політичних партій і передпарламентів, а проект статуту — вироблятися на місці спеціальною асамблеєю з представників партій і рухів, міжурядових організацій (передурядів). Проте в першому випадку (ст. 143 Конституції) ініціативу повинні були схвалити дві третини муніципалітетів і більшість громадян в кожній з провінцій. У другому випадку (ст. 151) ініціативу повинні були підтримати три чверті муніципалітетів, а сам проект приймався загальнорегіональним референдумом. Після цього документ розглядався в Кортесах більшістю депутатів обох палат, і після парламентського схвалення статут отримував юридичну силу. Зміни до статуту автономій першого „розряду” могли вноситися після закінчення п'яти років від дати його ухвалення. У другому випадку автономії мали право вносити поправки до свого статуту у будь-який час⁵.

Можливість отримання дворівневої автономії мала істотне значення через різну готовність регіонів узяти на себе більшу або меншу міру самостійності і відповідальності. Таким чином, враховувалися різні інтереси, прагнення політичних і соціальних сил усередині кожного регіону, розмаїття цілей політичної еліти і широких верств населення.

Найважчою виявилася проблема підготовки, узгодження і ухвалення конкретних регіональних статутів. Згідно з Конституцією, ці акти не передбачали суворої регламентації прав, обов'язків, компетенцій регіонів. Статут повинен був містити лише чотири обов'язкові пункти: а) територіальна спільність, яка найкраще віддзеркалює її історичну ідентичність; б) визначення меж її території; в) назва, структура і місце розташування регіональних автономних інституцій; г) перелік

³ Конституції та служб, які забезпечують їх реалізацію (стаття 147.2)⁶

Власне, процес автономізації стимулювався знизу, на рівні провінцій. Ще у вересні 1978 р. депутатська група каталонців подає на розгляд до парламенту проект статуту про автономію, який у листопаді цього ж року був затверджений. 25 жовтня 1978 р. у Каталонії відбувся референдум на підтримку цього статуту. 88,2 відсотка громадян проголосували "за" і тільки 7,8 – "проти". Цікавим є дослідження, проведене під час цих подій у даному регіоні. За його результатами 55 відсотків каталонців надали перевагу автономії, 20 – виступили за централізм, 10 – за федерацію, і 11 – за незалежність Каталонії. 18 грудня 1979 р. було прийнято "Органічний закон про автономний статус Каталонії", який врегулював питання повноважень місцевого парламенту, управління, фінансів і економіки. Невдовзі 20 березня 1980 р. відбулися вибори до автономного парламенту. Коаліція каталонських націоналістів "Конвергенція і Союз" на чолі з Х. Пуходем здобула 28 відсотків голосів (43 місця у парламенті), Соціалістична партія Каталонії спільно з Іспанською соціалістичною робітничою партією (ІСРП) – 22 відсотки (33 місця), Об'єднана соціалістична партія Каталонія – 19 відсотків (25 місць), Ескерра республікана де Каталонія – 9 відсотків (14 місць), Союз демократичного центру (СДЦ) – 11 відсотків (18 місць)⁷.

Нагадаємо, що каталонський "націоналізм" має давню історію і характеризується поміркованістю, толерантністю і навіть доброзичливістю до переселенців з інших регіонів країни. Тому провідною регіональною партією стала "Конвергенція і Союз", яка презентувала місцеві бізнесові кола, пов'язані з центральною владою, культурно-освітню еліту і церкву, певною мірою відокремлену від центральної ієрархічної верхівки. Каталонія одержала автономний статут швидко і без великих суперечок, що пояснюється досвідом функціонування автономії, хоч і короткочасним, в період Другої Республіки, відносно розвиненістю громадянського суспільства, розумністю домагань національних рухів і налаштованістю еліт на діалог з центром.

Дещо інша ситуація склалася довкола Країни Басків. Вироблення і затвердження її автономного статуту відбувалося з великими труднощами. Це було пов'язано насамперед зі складною політичною ситуацією в регіоні, неоднорідністю баскського національно-регіонального руху і руйнівною діяльністю екстремістських воєнізованих організацій. Укладення угоди між центром і Басконією супроводжувалося обоюсторонніми діями з обох сторін, спрямованими на припинення активної діяльності баскських терористів та їх політичну і моральну ізоляцію. У зв'язку з цим статут Басконії відрізняється від аналогічних регіональних документів. Загальним для регіональних статутів було те, що правоохоронні органи були складовою частиною загальнодержавних служб. У Басконії ж було дозволено функціонування силових структур регіонального підпорядкування. Ця новація виявилася серйозним подразником для реакційних сил в армії і в загальнодержавних силах безпеки, але сприяла примиренню в самій Басконії⁸.

Проект автономного статуту Країни Басків вивчався парламентською конституційною комісією Кортесів протягом червня-липня 1979 р. і був схвалений Конгресом депутатів 21 липня. Референдум на підтримку проекту статуту відбувся у Країні Басків 25 жовтня 1979 р., на якому 90,2 відсотка громадян висловилися "за"; 5,2 – "проти". 18 грудня 1979 р. було прийнято "Органічний закон про статус автономії Країни Басків". Вибори до автономного парламенту відбулися 9 березня 1980 р. Найбільшу кількість голосів і місць у парламенті отримала Баскська націоналістична партія (БНП): 38 відсотків і 25 місць. СДЦ отримав 8,5 відсотка голосів (6 місць), ІСРП – 14 відсотків (9 місць), Еррі Батасуна – 16 відсотків (11 місць), Еускадіко ескерра – 10 відсотків (6 місць), Національний альянс – 5 відсотків (2 місця), Комуністична партія Іспанії (КПІ) спільно з Комуністичною партією Еускаді – 4 відсотки (1 місце).

Перші демократичні вибори продемонстрували, що басконський електорат розділився на основні групи: перша – з чітко визначеною національною самосвідомістю з орієнтацією на БНП; друга – ліва інтернаціоналістична з орієнтацією на ІСРП і КПІ; третя – іспансько-центристська, що підтримувалась СДЦ. За результатами соціологічного дослідження 41 відсоток басконців надавали у цей час перевагу автономії Країни Басків, 21 – виступали за незалежність, 16 – за централізм, 13 – за федералізм⁹. Проте, незважаючи на надання Країні Басків широкої автономії, яка включала право на створення власного уряду, легалізацію всіх баскських політичних партій, надання баскській мові відповідного статусу, розвиток національної культури, ідеологи ЕТА стверджували, що демократизація Іспанії є фікцією, а головним ворогом басків залишається, як і раніше, Іспанська держава.

Традиційно відсталим національним регіоном Іспанії була Галісія. У грудні 1980 р. тут на референдумі був ухвалений проект регіонального автономного статуту згідно зі 151 статтею Конституції. Цікавим є те, що абсентизм громадян склав 70 відсотків. 73,3 відсотка тих, хто

голосував, висловились „за”, і 19,8 (майже кожен п'ятий) – „проти”. Це була „моральна перемога” тих, хто розглядав процес децентралізації як непотрібний і небезпечний. 6 квітня 1981 р. був прийнятий „Органічний закон про статус автономії Галісії”. У жовтні 1981 р. відбулися вибори до автономного парламенту, на яких Народний альянс здобув 30,2 відсотка голосів (26 місць у парламенті), СДЦ – 27,5 відсотка (24 місця), Галісійська соціалістична партія разом з ІСРП – 19,4 відсотка (16 місць), Галісійський народний націоналістичний блок – 6,2 відсотка (3 місця), Ескерда Галлега – 3,3 відсотка (1 місце), Комуністична партія Галісії – 2,9 відсотка (1 місце)¹⁰.

В Галісії консерватизм і традиціоналізм виявились міцнішими, ніж націоналізм, який, по суті, не мав тут політичного спрямування. Слабкість галісійських національних партій була спричинена їхніми твердженнями на кшталт того, що економічна відсталість регіону – це результат централізації. Громадян Галісії турбували найбільше соціально-економічні, а не політичні проблеми. Галісійці були переконані, що ці питання потрібно вирішувати не на місцевому рівні. Тому тут навіть на місцевих виборах перемогла загальнонаціональна партія – Народний альянс, а не національні партії, що пропагували децентралізацію.

Проголошена в січні 1978 р. тимчасова автономія Андалусії не принесла остаточного розв'язання цього питання на референдумі, проведеному 28 лютого 1980 р. Справа в тому, що місцеві політичні лідери, переймаючись не стільки регіональними потребами, скільки особистими амбіціями (прикриваючись гаслами захисту національних інтересів), активно проводили пропаганду на користь автономізації за першим типом. Через це вони змушені були винести свій проект на референдум. Результати його показали, що більшість населення не підтримують проект. Так виявилася необґрунтованість домагань місцевих політичних еліт, що привело до втрати авторитету регіональних партій і до зміцнення престижу загальноіспанських партій і їхніх лідерів на теренах Андалусії.

Лише у жовтні 1981 р. на референдумі в Андалусії проект статуту про автономію даного регіону був підтриманий 89,3 відсотками голосів громадян, лише 7 відсотків висловились проти. „Органічний закон про статус автономії Андалусії” був прийнятий 30 грудня 1981 р., а вже у травні 1982 р. пройшли вибори до автономного парламенту. ІСРП Андалусії отримала 52,5 відсотка голосів виборців (66 місць у парламенті), Народний альянс – 17 відсотків (17 місць), СДЦ – 13 відсотків (15 місць), Комуністична партія Андалусії разом з КПІ – 8,5 відсотка (8 місць), Соціалістична партія Андалусії – 5,3 відсотка (3 місця)¹¹.

Наприкінці 1981 р. і протягом 1982 р. набрали юридичної сили автономні статuti Кантабрії, Астурії, Ріохи, Мусії, Валенсії, Арагона, Кастильї-Ла Манча, Канар, Наварри; протягом 1983 р. – Естремадури, Балеарів, Мадриду та Кастильї-Леону. До травня 1983 р. Іспанія була поділена на 17 автономних утворень, а конституційна децентралізація іспанської політичної системи завершена¹².

В Іспанії був реалізований ефективний спосіб розв'язання національно-регіональної проблеми, традиційно вкрай конфліктної. Законодавці, прагнучи децентралізувати державу, використали диференційний підхід. Національним областям та регіонам було надано право отримання одного з двох рівнів автономії. „Держава автономій” стала проміжною, компромісною формою між унітарною державою і федерацією. Незважаючи на те, що ця форма врегулювання національно-регіональних протиріч задовольнила не усі впливові національні меншості, вона довела свою життєздатність, уберегла багатонаціональну країну від дезінтеграції, послабила націоналістичні і сепаратистські тенденції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Spain in the 1980s: The Democratic transicion a new international role. – P. 10,34,148, 151; Fusi j. El desarrollo autonomico. El desarrollo autonómico //Tusell J., Soto A. Historia de transicion 1975-1986. – Madrid, 1996. – P.444-464; Nogueira j. Vilas. La organizacion territorial del Estado // Transicion politica y consolidacion democratica. Espana (1975 – 1986) – Madrid: Centro de investigaciones sociologicas, 1992. – P.219-243; Valles Josep M. La politica autonómica como politica de reforma institucional // Transicion politica y consolidacion democratica. Espana (1975 – 1986). – Madrid: Centro de investigaciones sociologicas, 1992. – P.365-389; Blas Querrero A. de. Estado de las autonomias y transicion politica // Transicion politica y consolidacion democratica. Espana (1975 – 1986). – Madrid: Centro de Investigaciones Sociologicas, 1992. – P.105-121; Hooper J. The New Spaniards. – Penguin Books.,1987. – P.40-45; Powell Ch. Espana en democracia. 1975 – 2000. – Barcelona: Plaza Janez, 2001. – 688 p.; Кожановский А.Н. Народы Испании во второй половине XX в.: (опыт автономизации и национального развития). – М.: Наука, 1993. – 189с.; Черкасова Е. Испания: переход к демократии и национальный вопрос // Международная экономика и международные отношения. – 1994. – № 4. – С.121-127; Данилевич И.В. Автономизация Испании // Полис. – 1995. – №5. – С.121-129; Татаренко Т. Територіальні автономії в Іспанії як

.....
модель децентралізації держави // Людина і політика. – 2001. – №6. – С.24-25; 2. Данилевич І.В. Вказана праця. – С.121; 3. Там само – С.124; 4. Cotarelo R. Valores y principios de la Constitución de 1978 // Transición política y consolidación democrática. España (1975 – 1986). – Madrid: Centro de investigaciones sociológicas, 1992. – P.199-200; Калинин В.В. Испанская конституция 1978 г. // Из истории европейского парламентаризма: Испания и Португалия /РАН, Институт всеобщей истории/ С.П.Пожарская (отв. ред.) – М., 1996. – С.123-125; 5. Испания. Конституция и законодательные акты. – М.: Прогресс, 1982. – С. 78, 79, 86; 6. Там само – С.80; 7. Prego V. Diccionario de la Transición. – Barcelona: Plaza Janez, 1999. – P.651, 654; Soto A. La transición a la democracia. España, 1975 – 1982. – Madrid: Alianza Editorial, 1998. –P.201; Powell Ch. Вказана праця. – P.250; 8. Данилевич І.В. Вказана праця. – С.126; 9. Prego V. Вказана праця. – P.655; Powell Ch. Вказана праця. – P.249; 10. Ноорег J. Вказана праця. – С.45; Prego V. Вказана праця. – P.658; Soto A. Вказана праця. – P.201; 11. Prego V. Вказана праця. – P.657, 659; 12. Fusi j. Вказана праця. – P.463; Soto A. Вказана праця. – P.201-202.

О. Жукова

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У 1997-2001 РОКАХ

Пенсійне забезпечення є однією з головних складових частин соціальної політики держави. Пенсійна система поширюється не лише на літніх жителів країни, вона також охоплює інвалідів та людей, які втратили годувальника або ж тривалий час не працювали внаслідок хвороби чи травми, отриманої на виробництві. Однак, ми вирішили зосередити свою увагу саме на пенсіях за віком. Наш вибір зумовлений тим, що в Україні зараз існує ситуація схожа на британську. Адже і в нашій на Батьківщині, і у Сполученому Королівстві люди отримують державні пенсії, що створюються завдяки солідарній схемі накопичення коштів. Це створює певні проблеми, зокрема рівень пенсій нижчий, ніж рівень заробітної плати, що, звичайно, не може забезпечити життя, до якого людина звикла за роки своєї праці.

Велика Британія на шляху вдосконалення своєї пенсійної системи зробила чимало важливих кроків. Зокрема, запровадила пайові пенсійні фонди, в які майбутні пенсіонери мають змогу відкладати ягом життя і користуватися ними після виходу на пенсію. Зараз в Україні відбувається розробка схожої системи накопичення пенсійних коштів, що дасть змогу людям самостійно впливати на розмір своєї пенсії і час її виплати. Сполучене Королівство практикує таку систему з 80-х рр. ХХ ст., а тому досвід Великобританії у цьому напрямку є досить корисним для нашої держави.

Питання пенсійного забезпечення у Великобританії широко висвітлене у працях вітчизняних та російських дослідників Т.В. Семигіної, В.Ф. Сорокіної, П. Шевчука, Н.В. Калити. Серед британських видань спеціально присвячених проблемам пенсій слід відзначити книгу за редакцією Алана Дікона «Обговорюючи пенсії: особистий інтерес, громадянство та суспільне благо»¹. Фундаментальними працями, що висвітлюють загальні питання розвитку Великої Британії і пенсійної системи зокрема є книга Джона Рентоула «Тоні Блер. Прем'єр-міністр»² та четверте видання щорічника «Сучасна британська політика»³, які містять багато цінної інформації і важливі факти з історії.

Кінець ХХ ст. позначився формуванням досить несприятливих тенденцій у системі державного пенсійного забезпечення у Великобританії. Багато жителів туманного Альбіону вийшовши на пенсію, зрозуміли, що їх теперішній дохід – це лише децима від того, що вони очікували отримувати. Така ситуація є наслідком різниці у 27 млрд. ф. ст. між тим, скільки платники податків заощадили собі на пенсію, і сумою, необхідною для гідного життя.⁴ У 2000 р. середній розмір основної державної пенсії за віком одинокого пенсіонера, який повністю виплатив пенсійні внески, склав 67,50 ф. ст. на тиждень, а подружньої пари – 107,9 ф. ст. – що складає відповідно 16 і 26 % від середньої заробітної плати у країні.⁵ (Для порівняння у 2002 р. ця сума вже складала 75,50 ф. ст. на тиждень для одинокого пенсіонера і 120,70 ф. ст. для подружньої пари⁶.) Виникнення такої ситуації пов'язано з кількома причинами. По-перше, населення Сполученого Королівства швидко старіє, люди живуть довше, а отже, вони більш тривалий час отримують пенсії. Пенсійний вік для жінок у Сполученому Королівстві складає 60 років, а для чоловіків – 65, зважаючи на те, що обов'язковий трудовий стаж становить 44 роки для жінок і 49 – для чоловіків⁷. У 1995 році був прийнятий закон, згідно якого передбачається поступове підвищення пенсійного віку для жінок до 65 років⁸. Таким чином відбувається своєрідне «відтягування» часу, з якого починається виплата пенсії. Це також дасть відчутну економію, якщо врахувати той факт, що жінки традиційно складають більшість серед людей похилого віку.